

Korintus Mihályné

Férfimunka? Női munka? Kisgyermek gondozása és nevelése

Az Európai Unió egyes tagországaiban egyre nagyobb figyelmet fordítanak a férfiak szerepének fontosságára a kisgyermek nevelésében, az intézményes ellátások elnöiesedettségének hatásaira, a férfiak elhelyezkedésének akadályaira és nehézségeire a gyermekek napközbeni ellátását nyújtó szolgáltatásokban, valamint az azokban dolgozó néhány férfi sajátos helyzetére.

Az iskoláskornál fiatalabb gyermekek napközbeni ellátásának és óvodai nevelésének megfelelő szolgáltatások az Európai Unió országaiban majdnem teljes mértékben elnöiesedtek. A szolgáltató ágazatokban az egészségügy és az oktatás alkalmazottainak több mint háromnegyede nő. Azok a férfiak, akik mégis a kisgyermekkel való foglalkozást választják hivatásuknak, mindenhol kisebbségben vannak. Ugyanakkor kevés program foglalkozik a férfi jelenlét aránytalanságának orvoslásával e téren.

Magyarországon, az EU más tagországaival hasonlóan, a jogrend egyik legfontosabb demokratikus alapelve a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség. A magyar jogszabályok e téren összhangban vannak az európai normákkal. Azonban, az esélyegyenlőségről való társadalmi párbeszéd elsősorban a nők által elszenvedett hátrányos helyzetekre vonatkozik. Ugyanakkor esélyegyenlőségi kérdéseket vet(het) fel a férfiak majdnem teljes hiánya a kisgyermek számára nyújtott napközbeni ellátásokban, beleértve az óvodai nevelést, és bizonyos tekintetben az általános iskola alsó tagozatát is.

Több oka lehet annak, hogy a férfiak nem szereznek ilyen szakirányú képesítést, illetve nem dolgoznak ezekben az ellátásokban. Ide sorolható például az általánosan elterjedt nézet, hogy a gondozás, illetve a kisgyermekkel való foglalkozás tipikusan női munka, mivel a nők „ösztönösen tudják”, mit és hogyan kell csinálni e téren. A szemléletformálásnak tehát, amely a férfiak esélyegyenlőségének érvényesülését célozza meg a gyermekekről való

gondoskodásban, fontos szerepe lehet a férfi-nő egyensúly megteremtésében a kisgyermek számára nyújtott szolgáltatásokban.

A kisgyermek gondozását, nevelését biztosító szolgáltatások elnöiesedettsége több szempontból is problémákat vet fel. Egyrészt, az Európai Unió országaiban megfigyelhető trendek azt mutatják, hogy a nők egyre nagyobb arányú munkavállalásával arányosan növekszik a gyermekek napközbeni ellátása iránti igény. Ugyanakkor ezekben a szolgáltatásokban – ahol hagyományosan nők dolgoznak, és amelyek jelenleg az EU egyik legdinamikusabban fejlődő ágazatát jelentik – nem látszik biztosítottak a szakemberek utánpótlása. A nők az elmúlt időszakokhoz képest magasabb szintű képzést szereznek, és inkább más, jobban fizető munkahelyeken helyezkednek el. Másrészt növekszik azoknak a helyzeteknek az aránya, ahol az apák folytonos jelenléte hiányzik a gyermekek neveléséből (pl. gyermeküket egyedül nevelő édesanyák), tehát az intézményeknek fontos funkciója lehetne a férfi szerepekkel és nemi sajátosságokkal kapcsolatos nevelésben, ismeretek kialakításában.

A felvetések értelmében mind a gyermekekkel közvetlenül foglalkozó szakembereknek, mind a döntéshozás különböző szintjein dolgozóknak érdekében áll a férfiak bekapcsolódását ösztönözni és segíteni ebbe a munkába.

Egy nemzetközi kutatás során, amely a személyes gondoskodást nyújtó ellátásokban dolgozók helyzetét vizsgálta („Care Work in Europe: current understandings and future directions”), a bölcsődei és óvodai ellátásban megkérdezettek közül többen felvetették, hogy jó lenne több férfi kolléga. Ugyanakkor ők is, és férfi kollégáik is megfogalmaztak egy sor nehézséget, ami felmerül a képzés és a munka során. A vizsgálat eredményei jól tükrözik a megjelenő igényeket és a szemléletformálás szükségességét mind a gyakorlatban, mind a döntéshozásban dolgozók részéről.

Úgy tűnik, hogy a legnagyobb nehézséget a hagyományos sztereotípiákkal való megküzdés jelenti. A kisgyermekekkel való foglalkozás „nőies”, és ennek következtében a kisgyermekekkel foglalkozó férfiakra is nőies jellemzők vetülnek. Ha valaki férfi létére vállalja ennek kockázatát, még mindig sajátos helyzetben találja magát, hiszen mind a

képesítés megszerzésekor, mind a munka végzése során kizárólag nőkkel van körülvéve, „női” környezetben kell nap mint nap élnie és dolgoznia.

Az Amszterdami Szerződés az egyik legfontosabb alapelvnek a nemek közti egyenlőséget ismerte el. Ennek érvényesülését a tagállamok kötelesek segíteni.

Az esélyegyenlőség kapcsán azonban kevés szó esik azokról a helyzetekről, ahol – úgy tűnik – a férfiak szorulnak hátrányos helyzetbe. A gyermekekről való gondoskodás egyike ezeknek a helyzeteknek, akár a családon belül, akár valamilyen intézményes formában történik.

Az Európai Bizottság a férfiak és nők esélyegyenlőségével foglalkozó 2005. évi jelentésében – többek közt – megfogalmazza, hogy a tagállamoknak fejleszteni kell a jó színvonalú ellátást biztosító, megfizethető és elérhető napközbeni gyermekellátás intézményrendszerét (3.2 pont), valamint olyan rendszert kell kialakítani, hogy a férfiak a nőkkel egyenlő mértékben részt tudjanak venni a háztartási munkában és a családtagokról való gondoskodásban (3.3 pont). Továbbá felszólítja a tagállamokat, hogy kezdeményezzenek olyan szemléletmódosító kampányokat és programokat, amelyek ösztönzik férfiak nagyobb arányú bekapcsolódását a gyermekekért és más családtagokért való felelősségvállalásba, és a róluk való gondoskodásba (3.3 pont).

A Pro Excellentia Alapítvány és a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet támogatást nyert az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlősége Főosztály „Férfihónap!” c. pályázati programján, amely lehetővé tette a Férfimunka? Női munka? Kisgyermek gondozása és nevelése c. szakmai konferencia megrendezését.

A konferencia több irányból közelítette meg a férfiak szerepvállalásának buktatóit a gyermekek ellátásában. Az elméleti és gyakorlati kérdések összefüggéseit kívántuk bemutatni, ezáltal illeszkedve a célcsoportok érdeklődési köréhez. Kutatási eredmények ismertetése, egy jól működő program bemutatása, egy férfi óvodapedagógus tapasztalatainak összegzése, valamint gondozónők és óvónők vélekedése férfi munkatársakkal való közös munkáról biztosította minden célcsoport érdeklődésének a kielégítését.

A programot tematikusan építettük fel:

1. Kutatási eredmények ismertetése statisztikai adatok, szakirodalom és elkészített interjúk elemzése alapján, ami körbejárta a napjainkra kialakult helyzetet Magyarországon és a másik öt partnerországban, és felvázolja a lehetséges továbblépési irányokat.
2. Egy sikeres, évek óta jól működő skót program bemutatása konkrét példákkal illusztrálta, hogyan lehet hatékonyan segíteni a férfiakat a szakképzés megszerzésében és a kisgyermekellátás szolgáltatásaiban való elhelyezkedésben. A „Men in Childcare” (MIC) elnevezésű projekt az elmúlt négy évben több mint 200 férfi beiskolázását érte el Edinburghben, és további 300 jelentkezőt másik öt skót városban. Ismertetésre került a MIC projekt „Apukák klubja” elnevezésű, modellértékű kezdeményezése is, amely keretében az elvált édesapák és gyermekük részére szerveznek közös programokat.
3. A férfiak jelenlétének, szerepvállalásának sajátosságait gyermeknevelésben, illetve a férfiak által tapasztalt nehézségek típusait egy férfi pedagógus 20 éves tapasztalatai illusztrálták.
4. Magyar és külföldi gondozónők és óvónők vélekedése férfi munkatársakkal való közös munkáról, feladatmegosztásról világított rá a mintegy 150 éve nők által dominált szakma kialakult hagyományaira, szokásaira.

A konferencia során bemutatott eredmények és az ott elhangzott vélemények kitűnő alkalmat teremtettek a nézetek összevetésére és megvitatására, ami a szemléletváltoztatás irányába tett első lépésnek tekinthető.